

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СТУДЕНТА ЯК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Побудова сучасної Української держави, становлення громадянського суспільства зумовлюють виникнення суспільного запиту на виховання творчої особистості, індивідуальності, здатної генерувати оригінальні ідеї, самостійно мислити, приймати сміливі, нестандартні рішення. Усе це зумовлює необхідність творчої участі в цьому процесі всіх членів суспільства, тому що недостатня творча активність, відсутність ефективних стимулів її розвитку й реалізації – основні фактори, які заважають втіленню нових ідей, задумів, нових цільових настанов та орієнтацій.

Процеси демократизації й гуманізації суспільства створюють можливість вибору шляхів життєдіяльності його членів, сприятливі умови для творчості кожного. У гуманному цивілізованому суспільстві розвиток особистості, її творчих можливостей стає самоціллю всіх суспільних відносин. Саме тому в умовах духовного відродження суспільства діяльність закладів освіти – від дитячого садка до вищої школи – потребує конкретних змін, які викликані необхідністю формування суспільно активної, творчої особистості, що можливо лише при створенні сприятливих умов для всебічного розвитку потенційних можливостей кожної дитини, її самореалізації в навчальному процесі.

Водночас доводиться констатувати, що з об'єктивних і суб'єктивних причин вища школа в Україні не є продуцентом високоморальних всебічно розвинутих особистостей. Спостерігається профанація вищої освіти, комерціалізація освітніх послуг, невизначеність і непослідовність у проведенні освітніх реформ. Відтак, важливим завданням сучасної національної освіти є оптимізація навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах, орієнтація на формування й розвиток індивідуальності кожного студента.

Проблема індивідуальності та творчості стає сьогодні актуальною в різних галузях знань, до неї дедалі частіше звертаються філософи, соціологи, психологи, педагоги та представники інших наук.

Вирішення проблеми формування творчої особистості юного громадянина значною мірою залежить від викладача, творча педагогічна діяльність якого стає міцним засобом формування та всебічного розвитку особистості кожного студента.

Проблема становлення творчої особистості студента тією чи іншою мірою висвітлена в наукових дослідженнях філософів, психологів і педагогів. Велику увагу вивченню цієї проблеми приділяли В.І. Андреев, М.О. Бердяєв, В.А. Бухвалов, І.Г. Геращенко, В.І. Загвязинський, В.О. Кан-Калик, І. Кант, А.К. Маркова, Н.Д. Нікандров, Я.О. Пономарьов, М.М. Потішить, С.Л. Рубінштейн, Л.І. Рувинський, С.О. Сисоєва, П.Л. Ципок та ін.

За радянських часів проблему індивідуальності студента вивчали Л.С. Виготський, В.С. Мерлін, Ю.С. Ніколаєва, І.І. Резвіцький. У працях Л. Когана, О.І. Чередниченка та інших дослідників проаналізовані потреби, духовні запити, професійні орієнтації студентської молоді, особливо в контексті соціально-економічних, політичних і культурних змін тодішнього суспільства.

В останнє десятиріччя завдяки зусиллям таких учених, як: В.П. Андрущенко, Л.В. Губерський, М.І. Михальченко, І.Ф. Надольний, М.Ф. Степко, Т.О. Яценко, – проблема формування й розвитку творчої особистості студента стала однією із центральних в українській гуманітарній науці.

У працях цих науковців з'ясовано сутність основних категорій проблеми, визначено специфіку педагогічної творчості та шляхи її реалізації в педагогічному процесі.

При всьому розмаїтті вивчення проблеми розвитку студента як творчої особистості, підготовки його до творчої професійної діяльності, аспект формування у студентів педагогічних навчальних закладів умінь та навичок виховання творчої особистості учня в навчально-виховному процесі, розвитку потенційних можливостей дитини недостатньо досліджений у теоретично-науковому та методичному плані. Водночас у системі професійної підготовки студента на початкових етапах його залучення до наукової роботи існує особливо велика потреба в поглибленні теоретичної та практичної підготовки до творчої професійної діяльності, в озброєнні студентів технологією орієнтації навчально-виховного процесу на розвиток творчих можливостей особистості.

Водночас виникла необхідність поглибленого аналізу психолого-педагогічних, культурно-освітніх, правових, соціально-економічних та політичних чинників формування творчої індивідуальності, переосмислення існуючих наукових підходів.

Мета статті – розглянути перспективні напрями особистісного розвитку й саморозвитку студента.

Тільки індивідні якості, тобто притаманні людині задатки, анатомо-фізіологічні передумови закладають підвалини створення особистості. Індивід – це людська біологічна основа розвитку особистості в певних соціальних умовах.

Індивідуальність – це особистість у її своєрідності. Коли кажуть про індивідуальність, то мають на увазі оригінальність особистості. Зазвичай словом “індивідуальність” позначають якусь найголовнішу особливість особистості, яка робить її відмінною від решти людей.

Індивідуальна кожна людина, але індивідуальність одних виявляється дуже яскраво, випукло, інших – непримітно.

Як індивідуальність, людина є автономним і неповторним суб'єктом свідомості та діяльності, здатним до самовизначення, саморегулювання, самовдосконалення в конкретних суспільних умовах.

Розвиток студента в напрямі формування його як індивідуальності співвідноситься, передусім, із виникненням, становленням і зміною

мотиваційної сфери, рефлексивності, формуванням власного образу “Я” та самооцінюванням.

На думку німецького вченого К. Штатке, на формування студента як індивідуальності в період навчання у ВНЗ мають вплив такі фактори: навчальна робота, професорсько-викладацький склад, самостійна робота, практичні заняття, соціальна активність, мотивація до навчання, соціально-демографічні фактори, навколишнє середовище, друзі, професійна спрямованість, рівень інтелектуального розвитку, різні типи діяльності [8].

До вказаних факторів впливу на формування індивідуальності студента можна додати ще “ціннісну парадигму соціуму” (Л.М. Панченко), ціннісні орієнтири сучасної молоді, рівень розвитку креативних (творчих) здібностей.

Формування творчої індивідуальності передбачає:

1. Гнучкість мислення, його критичну спрямованість.
2. Оригінальність мислення, його здатність до імпровізації.
3. Легкість вибору й варіювання ідей, проектів, планів.
4. Ініціативність.
5. Здатність до адекватної відповіді на виклики середовища.

Проектування освітнього сера в основі розвивальної освітньої системи, нами спрямовано на вирішення таких завдань.

1. Організація умов і можливостей для активізації творчого потенціалу всіх сфер психіки студента (тілесної, емоційної, інтелектуальної, особистісної, духовно-моральної).

2. Організація умов і можливостей для вдосконалювання студента в пізнавальній діяльності (засвоєння методів мислення, прийомів творчої діяльності, техніки рефлексії).

3. Організація умов і можливостей для підвищення функціональної грамотності студента та його соціокультурної адаптації.

Зміст освітнього процесу при цьому уявляється як система, що включає: зміст предметно-діяльнісної сфери, сфери функціональної грамотності, особистісного зростання та оригінальності мислення.

Оригінальність мислення означає, що воно не може ґрунтуватися лише на алгоритмах чи інших спрощених або механічних процедурах. Воно корисне тоді, коли необхідно зважити та оцінити альтернативи, врахувати пріоритети й визначити достовірність і доречність тих чи інших рішень. Можливість вибору та варіювання ідей дає змогу оперативно вирішувати конкретні питання, шукати оптимальне рішення [1, с. 51].

Ініціативність є важливим індикатором прояву соціального, колективістського начала, розвитку саморефлексії студента.

Здатність до адекватної відповіді на виклики середовища дає змогу забезпечити безпечний розвиток особистості студента.

На нашу думку, можна виділити шість перспективних напрямів формування й розвитку студента як творчої особистості.

1. Всебічний розвиток особистості студента.

Система вищої освіти має готувати універсальну людину, метою та смыслом дій якої мають бути “цілісне знання” й “цілісний світ”, про який

писав ще на початку ХХ ст. наш співвітчизник В.І. Вернадський. Відтак, постає необхідність “цілісного інтегрального дослідження індивідуальності” (В. Мерлін). Розв’язання будь-якої практичної проблеми стосовно людини лише тоді найбільш повне й точне, коли враховується вся різноманітність умов, що визначає діяльність людини і, отже, різноманітність тих індивідуальних особливостей різного ієрархічного рівня, від яких залежить ця діяльність [5, с. 118].

2. Розвиток внутрішньої свободи особистості.

У контексті педагогіки свободи розроблена модель виховного простору самовизначення особистості, базовими компонентами якого є: просторово-предметний, соціально-психологічний та організаційно-педагогічний. Педагогічні умови ефективного функціонування просторово-предметного компонента – це гетерогенність і складність середовища, взаємозв’язок функціональних зон, гнучкість та керованість середовища, його індивідуалізованість й автентичність); умовами соціально-психологічного компонента є взаєморозуміння та задоволеність відносинами всіх суб’єктів виховного процесу, їх позитивно-оптимістичний настрій, авторитетність педагогів, партнерська участь усіх суб’єктів в управлінні виховним процесом, їхня згуртованість і свідомість. Організаційно-педагогічний компонент забезпечується реалізацією свободи й права вибору у виховному процесі, визнанням самоцінності дитини та дитинства як особливого етапу життєвого шляху людини, персоналізацією педагогічних відносин тощо.

Виховне середовище, яке стимулює особистісне самовизначення, надає можливості для вияву учнями свободи, ініціативи й самостійності, позитивно впливає на розвиток їхнього інтелекту, творчих здібностей, самосвідомості, особистісної причинності (внутрішнього локусу контролю) та внутрішньої мотивації учіння. Розширення простору свободи у вихованні сприяє розвитку почуття особистісної причинності, яке є необхідною передумовою відповідальної, самостійної та ініціативної поведінки, спонукає студентів до ціннісного самовизначення, забезпечує формування в них диференційованої структури ціннісних орієнтацій, стимулює пізнавальну активність, сприяє перебудові структури мотивації навчальної діяльності, активізує розвиток професійних і пізнавальних мотивів.

Слід підкреслити, що загальна атмосфера свободи й відповідальності, яка забезпечується в умовах виховного простору вільного самовизначення, більшою мірою позначається на розвитку мотиваційно-ціннісної сфери, соціальної компетентності та самосвідомості вихованців, ніж на засвоєнні ними основ наук, фактичних знань і вмінь.

3. Розвиток духовно-моральних цінностей особистості студента.

Виховання духовно-моральних цінностей – це процес непростий, повільний, вимагає комплексного підходу. Не можна тут не навести вислів А.С. Макаренка: “Виховує все: люди, речі, явища, але перш за все і більш за все люди”. Зі всім складним світом навколишньої дійсності дитина входить у незліченне число відносин, з яких незмінно розвивається, переплітається з

іншими відносинами, ускладнюється моральним і фізичним зростанням самої дитини. Увесь цей “хаос” не піддається начебто жодному обліку, тим не менше, він створює в кожен момент певні зміни в особистості дитини. Спрямувати цей розвиток і керувати ним – ось перше завдання виховання. Особистість студента повинна формуватися головним чином через засвоєння найкращих культурних здобутків людства, усвідомлення свого культурного світу, традицій, історії та розвитку волі.

4. Вільний розвиток особистості студента.

Студент повинен виховувати свій інтелект і свої раціональні сили. Встановлено, що виховне середовище, організоване відповідно до принципів педагогіки свободи, стимулює особистісне самовизначення вихованців, позитивно впливає на розвиток їхнього інтелекту, творчих здібностей, Я-концепції, внутрішнього локусу контролю та навчальної мотивації. Загальна атмосфера свободи й відповідальності, яка виникає в умовах виховного простору вільного самовизначення, більшою мірою позначається на розвитку мотиваційно-ціннісної сфери, соціальної компетентності та самосвідомості вихованців, ніж на засвоєнні ними основ наук, фактичних знань і вмінь. Студент має право вибору в процесі навчання і з цим повинні рахуватися викладачі.

5. Розвиток рефлексивного ставлення особистості до своїх дій.

Щоб самотійно керувати своєю навчально-пізнавальною діяльністю, студент повинен засвоїти керівні функції викладача та повернути їх на самого себе. Студент повинен одночасно бути і студентом, і викладачем. У такому разі говорять, що відносини “викладач – студент” стають відносинами внутрішніми, що студент здатний до самоуправління. Самоуправління полягає в тому, що студент у ставленні до себе виконує функції викладача: мотивації навчальної діяльності, планування, регуляції, оцінювання своєї діяльності [6].

6. Формування ноосферного мислення у студентів у процесі навчання у ВНЗ.

Новою переорієнтацією освіти повинно стати уявлення про результати освітньої системи: виховання цілісного, здорового мислення людини, постачання її ефективними інструментами для самотійного вибору свого місця в системі “природа – суспільство”, для вміння ставити цілі, вибирати засоби й бачити наслідки своїх дій. Ідеал самореалізації особистості в усіх сферах людського життя має стати генеральною метою функціонування освітньої системи.

Тривалий час основним завданням вищої школи було озброєння студентів фундаментальними знаннями та вироблення навичок практичного застосування останніх у фаховій діяльності. Значно менша увага приділялась навчанню студентів самотійно раціонально організовувати власне навчання, хоча реально впроваджувалась політика здобуття освіти, зорієнтована саме на самотійність студентів. Студенти, як суб’єкти навчання, потрапляючи в нові умови, не завжди виявлялись готовими до такого способу здобуття знань у галузі майбутньої професії.

Поставала нагальна потреба зміни старого чи вироблення нового стилю навчальної діяльності. Некерованість процесу формування індивідуальних прийомів навчання зазвичай згубно впливає на якість підготовки майбутніх спеціалістів. Не викликає сумніву той факт, що для сучасного суспільства вкрай потрібні такі спеціалісти, які б вирізнялись логічним мисленням, високим рівнем саморегуляції, вмінням раціонально розподіляти робочий час, самостійно підвищувати рівень професійної компетентності та збагачуватись особистісно, а також уміти виробляти власні продуктивні прийоми й способи розв'язання різноманітних завдань, пов'язаних з реалізацією обраної професійної діяльності.

Саме тому студенту важливо знати особливості власного індивідуального стилю учіння. Розуміння своїх сильних та слабких сторін, а також усвідомлення зв'язку стилю з факторами, що його зумовлюють, є однією з умов оптимізації навчальної діяльності. Це важливо тому, що реалізація власного потенціалу в досягненні високих результатів у навчальній діяльності залежить від специфічних особливостей сформованого стилю учіння.

Висновки. Таким чином, у нових історичних умовах відбувається модернізація вищої освіти, переорієнтація спрямованості навчально-виховного процесу на формування фахівців з широким кругозором, інноваційним мисленням і творчими здібностями, здатних генерувати нові ідеї, без чого неможливий поступальний розвиток суспільства.

Література

1. Вайнштейн М. Критичне мислення як основа демократичного навчання / М. Вайнштейн // Рідна школа. – 2001. – № 4. – С. 49–51.
2. Галузинский В.М. Индивидуальный подход в воспитании учащихся / В.М. Галузинский. – К., 1982.
3. Заболотська О. Формування та розвиток студента як індивідуальності / О. Заболотська // Вища освіта України. – 2005. – № 2. – С. 88–93.
4. Малімонов В.І. Перспективи формування та розвитку особистості [Електронний ресурс] / В.І. Малімонов. – Режим доступу: <http://www.vmalimon.if.ua>.
5. Мерлин В. Очерк интегрального исследования индивидуальности / В. Мерлин. – М., 1986. – 256 с.
6. Скрипченко О.В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О.В. Скрипченко. – 2-ге вид. – К. : Каравела, 2009. – С. 262–289.
7. Фромм Э. Иметь или быть / Э. Фромм. – 2-е изд., доп. – М. : Прогресс, 1990. – 180 с.
8. Штатке К. Студенты. Становление личности / К. Штатке. – М. : Прогресс, 1982. – 135 с.

ЧЕРЕПЄХІНА О.А.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У КОНТЕКСТІ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Сучасне становище фахової підготовки фахівців з психології в Україні перебуває нині на етапі пошуку стратегічних шляхів свого подальшого розвитку й удосконалення. Пріоритетним напрямом трансформаційних змін визнається розбудова професійної освіти психологів на засадах євроінтеграції, що посилює необхідність особистісної зорієнто-